

Republika e Kosovës/Republika Kosova / Republic of Kosovo

Qeveria e Kosovës / Vlada Kosova / Government of Kosova

*Ministria e Tregtisë dhe Industrisë/ Ministarstvo Trgovine i Industrije/ Ministry of Trade
and Industry*

TRGOVINSKE RAZMENE KOSOVA

2022.

Departman trgovine - Odsek za trgovinske politike

mart 2023.

Tabela sadržaja

Ekonomija Kosova i spoljni sektor

- ⇒ Opšti pregled
- ⇒ Tabela 1: Trgovinski bilans (u 000 €)
- ⇒ Slika 1: Spoljna trgovina robom 2005. - 2022.
- ⇒ Geografski tok trgovine
- ⇒ Trgovina sa zemljama EU-a
- ⇒ Trgovina sa zemljama CEFTA
- ⇒ Trgovina robom - izvozni i uvozni proizvodi
- ⇒ Indeks pokrivenosti izvoza/uvoza

Ekonomija Kosova i spoljni sektor

- **Opšti pregled**

Iako globalna ekonomija nađena u suočavanje sa povećanim inflatornim pritiscima kao posledica kontinuiranih prekida u lancima snabdevanja od pandemije i nedavno ekonomskih i socijalnih posledica uzrokovanih od početka rata u Ukrajini, prema kojima je Kosovo izloženo, stoga usled svega ovoga, ekonomska aktivnost na Kosovu tokom 2022. godine odvijala se u manje povoljnijem makroekonomskom okruženju.

Ekonomska aktivnost na Kosovu, prema procenama Agencije za statistiku Kosova (ASK), zabeležila je realni rast od 2.07% u TM3 2022. (CBK), dok za 2022. godinu projekcije CBK sugerišu da će ekonomska aktivnost zabeležiti porast od 3% . Usporavanje rasta ekonomske aktivnosti očekuje se da bude utican od nižeg rasta unutrašnje potražnje.

Rat u Ukrajini je uticao na povećanje rizika za ekonomsku perspektivu, i uticaj ove krize se odrazio na kontinuirani rast cena energije, nafte i hrane, sa negativnim efektima na poverenje potrošača i kupovnu moć. Relativno visok rast globalnih cena posrednih inputa i energije je uticao da Kosovo, u slučaju uvoza robe, uvozi i inflaciju, ovo povećanje inflacije se prevodi enormnim povećanjem cena mnogih prehrambenih proizvoda na Kosovu. Prosečna godišnja stopa inflacije za 2022. godinu je 11.6%, ukazuje poslednji izveštaj Agencije za statistiku Kosova.

Inflatorni pritisci u zemljama evrozone, region ovaj sa kojim Kosovo realizuje veći deo trgovinskih razmena, su se odrazile i na ekonomiju zemlje. Tokom ove godine ekonomija Kosova se odrazila od povećanje cena uvoznih proizvoda, a posebno povećanje cena naftnih derivata, koji su takođe uticali i na trošak proizvodnje u zemlji.

Indeks cena proizvođača (ICP) na Kosovu je porastao na godišnjem proseku od 9.3%.

Najveća povećanja, prema granama ekonomskih delatnosti, bila su u preradi prehrambenih proizvoda. Stoga, odvijanja na nivou cena u zemlji nastavljaju da se utvrđuju od kretanje cena na međunarodnim tržištima kao posledica visoke zavisnosti ekonomije zemlje na uvoze, što se potvrđuje i sličnim ponašanjem indeksa potrošačkih cena sa indeksom cena uvoza.

Indeks potrošačkih cena (IPC) ukazuje o proširenju inflacione baze, gde je najveći deo potrošačke korpe (80% korpe) zabeležio rast cena. Tako da (IPC) zabeležio rast sa godišnjim prosekom od 11.6%. Uticaj ekonomije Kosova od kretanja cena na međunarodnim tržištima takođe se odrazio na povećanje indeksa cena uvoza (ICU) koji je u TM1 2022. dostigao na 21.8%, u TM2 2022. na 23.3%, u TM3 2022. na 17.5% i u TM4 na 13%, godišnji prosek 18.7%.

U pogledu ovih podataka, faktor doprinosilac u povećanju vrednosti uvoza je rast cena na međunarodnom tržištu, gde je uvoz u potpunosti izložen rastu cena, dok sa druge strane imamo smanjenje uvoza prema zapreminu/količinu.

- **Tendencije u trgovini roba**

Vrednosti trgovine roba - Kosovo je tokom 2022. godine imalo trgovinski deficit koji dostiže cifru od 4.7 milijardi €. Ovaj trgovinski deficit zabeležio je povećanje za otprilike 800 miliona € od 2021. godine, što nam stalno pokazuje visok trgovinski disbalans.

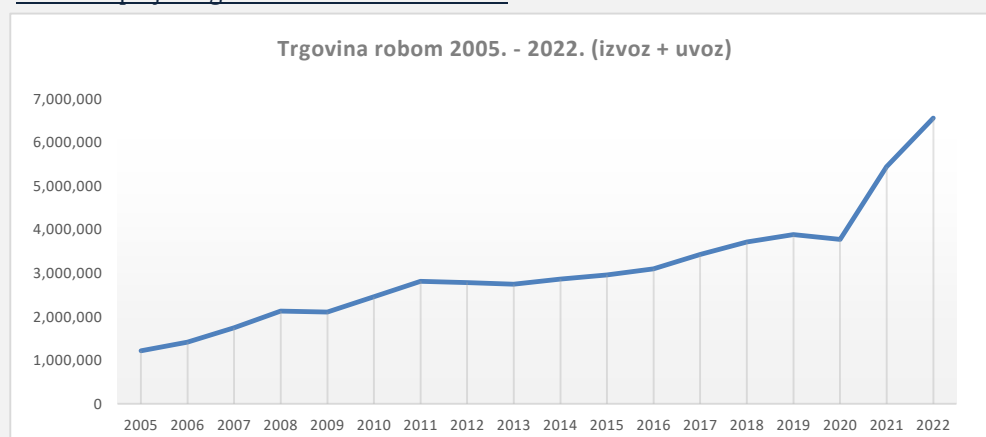
Izvezene robe dotakle su vrednost od 920.4 miliona € (povećanje za 164.6 miliona €) ili 22% veće nego tokom 2021. godine. Dok su uvozi zabeležili vrednost od preko 5.6 milijardi € (oko 955.1 milion € veći), konkretno povećanje za 20.4%.

Tokom poslednje dve decenije, spoljna trgovina roba je zabeležila signifikantan rast, povećavši se sa 1.2 milijarde € koliko je bila u 2005. na više od 2.9 milijardi € u 2015., u 2021. godini bila je 5.4 milijarde € i u 2022. godini bila je 6.5 milijardi € (Figura 1).

Tabela 1: Trgovinski bilans (u 000 €)

Pokazatelj/godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	Razlika (€)	↓↑, % 22./21.
Izvoz	325,294	309,627	378,010	367,500	383,491	474,884	755,726	920,405	164,679	21.8%
Uvoz	2,634,693	2,789,491	3,047,018	3,347,007	3,496,942	3,296,635	4,684,198	5,639,393	955,195	20.4%
Trgovinski bilans	-2,309,399	-2,479,864	-2,669,008	-2,979,507	-3,113,451	-2,821,751	-3,928,472	-4,718,989	-790,516	20.1%

Slika 1: Spoljna trgovina robom 2005. - 2022.

- **Geografski tok trgovine**

Trgovina sa zemljama EU-a i zemljama regiona učesnice u CEFTA predstavlja najvažniji deo trgovinske integracije Kosova, negde sa oko 67% ukupne spoljne trgovine.

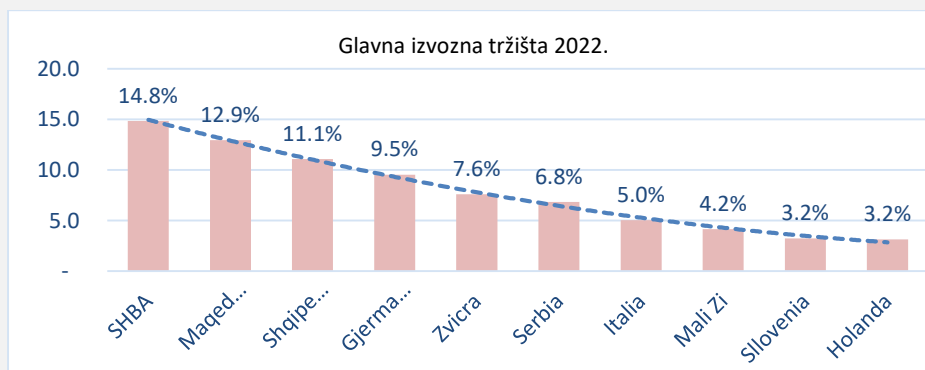
Tokom 2022. godine, Kosovo je povećalo, za nijansu, integraciju sa drugim zemljama van CEFTA bloka i EU-a. Dakle, trenutno je promenjeno predstavljanje zemalja van ovih regiona u opštoj strukturi glavnih trgovinskih partnera Kosova. Integracija trgovine sa zemljama van regiona, međutim, više je urađena u korist uvoza iz ovih zemalja na Kosovo, a ne toliko u korist izvoza sa Kosova za u zemlje van regiona.

Stoga, što se tiče integracije sa zemljama van EU i CEFTA bloka, povećanje uvoza je uglavnom iz Turske, Kine i posebno Saudijske Arabije (povećana je vrednost uvoza za 149.3 miliona € u odnosu na prethodnu 2021. godinu). Robe uvezene iz ovih zemalja pokrivaju 28.5% ukupnih uvoza Kosova. Zemlje sa najvećim učešćem za uvoz u ovoj grupi su: Turska (14.9%), Kina (9.7%) kao i Saudijska Arabija 3.9% učešće u ukupnim uvozima na Kosovu, koje istovremeno i vode u top zemlje uvoznice Kosova.

Slika 2: Top zemlje za ukupan uvoz na Kosovu 2022.

Slika 3: Top zemlje za ukupan izvoz Kosova 2022.

Dok što se tiče izvoza robe, oni su imali promenu trgovinskih partnera, posebno kada je reč o glavnom partneru za izvoz u ukupnom izvozu Kosova. Vredi napomenuti da su tokom 2021/2022. godine glavni partner Kosova bile SAD, gde su 15% ukupne vrednosti izvoza kao destinaciju imala tržišta SAD (izvoz dušeka). Međutim, blok zemalja članica u CEFTA i EU i dalje nastavljaju biti glavni trgovinski partneri. Kosovska roba koja se izvozi u zemljama CEFTA dostiže vrednost od 333.5 miliona €, od koje se pokriva 36% ukupnih izvoza. Dok su izvozi ka tržištima EU-a dostigli vrednost od 311.7 miliona € ili 34% ukupnog izvoza. U apsolutnim izrazima, izvozi u zemljama CEFTA i u zemljama EU-a, zabeležili su rast, dok su glavni partneri za uvoz robe na Kosovu zemlje EU-a. Od zemalja CEFTA, trenutno su Srbija, Makedonija i Albanija među deset najvećih uvoznika (za više pogledajte Tabelu 2).

Tabela 2: Glavni partneri u ukupnom uvozu 2021 - 2022. (u milionima €)

Partner	Uvoz 2021.	Rangiranje	% ukupno	Uvoz 2022.	Rangiranje	% ukupno	Promena (%) 2022/2021.
Turska	587.5	2	12.5%	843.0	1	14.9%	43.5%
Nemačka	611.4	1	13.1%	610.4	2	10.8%	-0.2%
Kina	452.3	3	9.7%	548.6	3	9.7%	21.3%
Srbija	306.4	4	6.5%	372.1	4	6.6%	21.4%
Grčka	205.3	8	4.4%	307.3	5	5.5%	49.7%
Makedonija	242.8	7	5.2%	282.1	6	5.0%	16.2%
Italija	276.4	5	5.9%	275.9	7	4.9%	-0.2%
Albanija	266.9	6	5.7%	255.9	8	4.5%	-4.1%
Slovenija	178.6	9	3.8%	243.6	9	4.3%	36.4%
Saudijska Arabija	72.0	15	1.5%	218.1	10	3.9%	202.7%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Drugi značajan deo izvoza ide u zemlje sa kojima Kosovo ima neki trgovinski sporazum ili korisnik preferencijalnih mera.

U tabeli br. 3 primećuju se promene kojih je pretrpelo 10 glavnih izvoznih partnera. SAD su glavni partner što se tiče izvoza Kosova ili 136.5 miliona € vrednosti izvoza, promena izvoza od 2021. u 2022. godinu je 10.6% veća.

Tabela 3: Glavni partneri u ukupnim izvozima 2021-2022. (u milionima €)

Partner	Izvoz 2021.	Rangiranje	% ukupno	Izvoz 2022.	Rangiranje	% ukupno	Promena (%) 2021/2022.
SAD	123.4	1	16.3%	136.5	1	14.8%	10.6%
Makedonija	87.0	3	11.5%	119.1	2	12.9%	36.9%
Albanija	111.3	2	14.7%	102.0	3	11.1%	-8.4%
Nemačka	61.8	4	8.2%	87.8	4	9.5%	42.1%
Švajcarska	56.2	6	7.4%	70.1	5	7.6%	24.8%
Srbija	44.3	7	5.9%	62.9	6	6.8%	42.1%
Italija	60.2	5	8.0%	46.4	7	5.0%	-23.0%
Crna Gora	24.6	8	3.3%	38.3	8	4.2%	55.5%
Slovenija	9.5	17	1.3%	29.7	9	3.2%	212.9%
Holandija	20.5	9	2.7%	29.1	10	3.2%	41.8%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

- **Trgovina sa zemljama EU-a**

Trgovinske razmene Kosova sa zemljama EU-a dostigle su vrednost od 2.7 milijardi €, tako da je 41% trgovinskih razmena Kosova, tokom 2022. godine, realizovano sa zemljama EU-a. Dakle ovo znači da, što se tiče izvoza, veliki deo izvezeno robe (nakon CEFTA) je otišao na tržišta EU-a dostigavši vrednost na 311.8 miliona € ili 34% ukupnog izvoza sa povećanjem od 31% (Tabela 4).

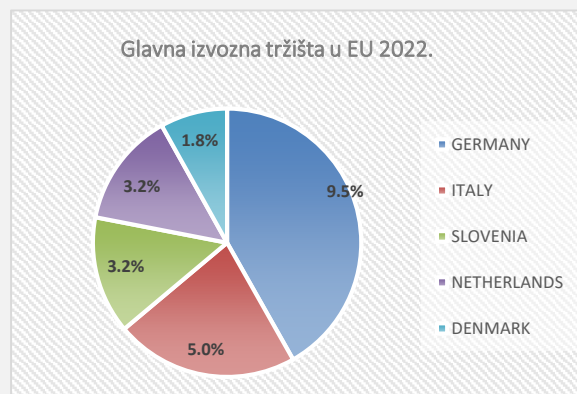
Tabela 4: Trgovinski bilans sa zemljama EU

Pokazatelj/godina	2021.	2022.	Razlika (Evro)	↑↓% 2022./2021.	% udeo ukupno 2021.	% udeo ukupno 2022.
Izvoz	237,747,099	311,767,581	74,020,481	31.1%	31.5%	33.8%
uvoz	2,004,169,894	2,388,797,997	384,628,103	19.2%	42.7%	42.3%
Trgovinski bilans	-1,766,422,794	-2,077,030,416	-310,607,622	17.6%		

Izvor: ASK izračunato od OTP.

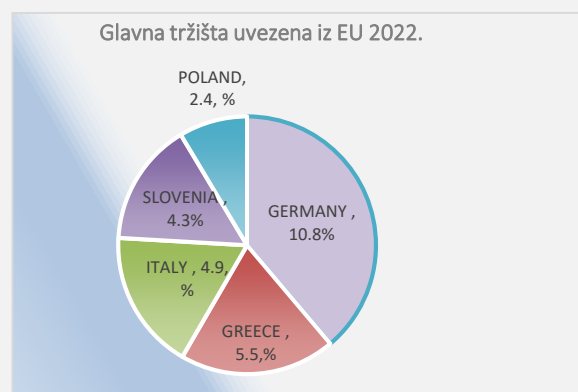
Štaviše, možemo smatrati da najvažnija mesta za domaći izvoz iz bloka zemalja EU-a su: Nemačka, Italija, Slovenija i Holandija, (Sl.4). Što se tiče strukture izvoza namenjenog tržištima EU-a, su uglavnom robe koje pripadaju sektoru plastike, praćeno od sektora minerala, kao i osnovnih metala i artikala od njih (Tab:7).

Slika 4: Top zemlje izvoznice u EU 2022.

Dok, uvozi iz zemalja EU-a dostigli su u vrednost od preko 2.3 milijarde evra, povećanje od 19%. Veći deo uvezenih roba su iz zemalja EU-a (pokriva 42% ukupnih uvoza). Kosovo uvozi robe uglavnom iz Nemačke, Grčke, Italije, Slovenije i Poljske (Slika 5).

Slika 5: Top zemlje uvoznice iz EU 2022.

Vrednosti indeksa predstavljene tokom godina pokazuju da je izvoz poljoprivrednih roba poreklom sa Kosova u pravcu EU-a zabeležio rast. Ali ono što vredi napomenuti je da odnos strukture roba za izvoz prilično promiskuitetna: industrijska roba 87% (neprehrambena), dok je roba sa poljoprivrednim sastavom, industrijsko prehrambena i pića 13% (Tabela 5 i 6).

Tabela 5: Izvoz poljoprivrednih proizvoda u EU 2021-2022.

Sekcije poljoprivrednih proizvoda / Godina	2021. (€)	2022. (€)	Razlika	↓↑, 2022./21.
Žive životinje proizvodi životinjskog porekla	10,151	32	-10,119	-99.7%
Biljni proizvodi	14,559,052	16,638,244	2,079,193	14.3%
Masti	276,682	891,337	614,655	222.2%
Pripremljena hrana, piće i duvan	17,248,111	24,469,135	7,221,024	41.9%
Ukupno	32,093,995	41,998,748	9,904,753	30.9%

Iz napretka prethodnih godina shvatamo da će proizvodnje poljoprivrednih proizvoda imati indikativni potencijal za povećani izvoz u EU. Potencijal je još veći i održiv za specijalizaciju povećanje konkurentnosti, putem konsolidacije lanca vrednosti kroz međusektorske razmene.

Pozivajući se na tabelu br. 6 izvoza za industrijske/neprehrambene proizvode u EU, može se primetiti da proizvodi od plastike dominiraju kao sektor koji najviše izvozi u pravcu zemljama EU sa oko 79.6 miliona € u 2022. godini, sleđeno od minerala sa izvozom vrednošću 2.5 miliona € i osnovnih metala i artikala od njih sa 41.8 miliona €. Ukupan izvoz industrijskih proizvoda sa zemljama EU-a u 2022. godini je 269.7 miliona €, povećanje od 31% u odnosu na 2021. godinu.

Tabela 6: Izvoz industrijskih proizvoda u EU 2021-2022.

Sektor industrijskih proizvoda / Godina	2021. (€)	2022. (€)	Razlika (€)	↓↑, 2022./21. (%)
Mineralni proizvodi	14,895,470	52,517,058	37,621,588	252.6%
Proizvodi hemijske industrije	8,774,222	11,239,143	2,464,921	28.1%
Gumena plastika i artikli od nje	45,384,053	79,628,856	34,244,803	75.5%
Koža i artikli od nje	3,258,387	4,431,552	1,173,165	36.0%
Drvo i artikli od drveta	3,626,812	6,017,234	2,390,421	65.9%
Papir i artikli od papira	1,074,943	1,902,030	827,087	76.9%
Tekstil i tekstilni artikli	6,296,704	9,264,880	2,968,175	47.15
Odeća za noge	2,675,103	2,961,175	286,072	10.7%
Umetnost od gipsanog kamena, proizvodi keramike i stakla	4,552,597	9,702,734	5,150,137	113.1%
Biseri, drago kamenje, plemeniti metali itd.	3,937,202	8,053,583	4,116,380	104.6%
Osnovni metali i artikli od njih	80,369,430	41,836,889	-38,532,541	-47.9%
Mašine, mehanička i električna oprema	12,691,772	9,176,914	-3,514,858	-27.7%
Transportna sredstva	3,156,270	5,451,429	2,295,159	72.7%
Optički, medicinski, foto, muzički instrumenti itd.	294,409	1,819,589	1,525,180	518.0%
Oružje i municija	0	0	0	#DIV/0!
Proizvedeni razni artikli	14,547,295	25,523,779	10,976,484	75.5%
Umetnička dela	118,435	241,990	123,556	104.3%
Ukupno	205,653,105	269,768,834	64,115,729	31.2%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

U tabeli ispod prikazane su trgovinske razmene izvoz/uvoz za 2022. godinu podeljene prema sekcijama između Kosova i zemalja EU. Primećuje se trgovinski deficit u gotovo svim sektorima proizvoda, kako onim poljoprivrednim takođe i u onim industrijskim.

Tabela 7: Trgovinske razmene Kosova i EU - sekcije (2022. u milionima evra)

Sekcije/Pokazatelj	Izvoz	Uvoz	Trgovinski bilans
1 Žive životinje, proizvodi životinjskog porekla	0.0	145.6	-145.6
2 Biljni proizvodi	16.6	57.7	-41.1
3 Masti	0.9	22.5	-21.6
4 Pripremljene hrane, pića i duvan	24.5	343.2	-318.8
5 Mineralni proizvodi	52.5	446.2	-393.7
6 Proizvodi hemijske industrije	11.2	242.9	-231.6
7 Gumena plastika i artikli od nje	79.6	173.3	-93.7
8 Koža i artikli od nje	4.4	1.5	2.9
9 Drvo i artikli od drveta	6.0	48.2	-42.2
10 Papir i artikli od papira	1.9	30.0	-28.1
11 Tekstil i tekstilni artikli	9.3	17.6	-8.3
12 Odeća za noge	3.0	4.0	-1.1
13 Umetnost od gipsanog kamena, proizvodi keramike, staklo	9.7	100.7	-91.0
14 Biseri, drago kamenje, plemeniti metali	8.1	1.7	6.4
15 Osnovni metali i artikli od njih	41.8	123.0	-81.1
16 Mašine, mehanička i električna oprema	9.2	216.7	-207.6
17 Transportna sredstva	5.5	348.4	-343.0
18 Optički, medicinski, foto, muzički instrumenti itd.	1.8	26.9	-25.1
19 Oružje i municija	0.0	5.2	-5.2
20 Razni proizvedeni artikli	25.5	31.6	-6.1
21 Umetnička dela	0.2	1.8	-1.6
Ukupno	311.8	2,388.8	-2,077

Izvor: ASK izračunato od OTP.

• Trgovina sa zemljama CEFTA

CEFTA je važan trgovinski partner koji pokriva 20% ukupne trgovinske razmene Kosova. Kosovske robe koje se izvoze u zemljama CEFTA dostižu vrednost od 333.5 miliona €, što pokrivaju 36% ukupnih izvoza, povećanje od skoro 20%.

Uvozi iz zemalja CEFTA su preko 1 milijarde €, povećanje od 12% i pokriva blizu 18% ukupnih uvoza na Kosovu (tabela 8).

Tabela 8: Trgovinski bilans sa zemljama CEFTA

Pokazatelji/godina	2021.	2022.	Razlika (Evro)	↑↓% 2022./2021.	% udeo ukupno 2021.	% udeo ukupno 2022.
Izvoz	278,442,934	333,570,616	55,127,682	19.8%	36.8%	36.2%
Uvoz	892,584,595	1,000,652,965	108,068,370	12.1%	19.1%	17.7%
Trgovinski bilans	-614,141,661	-667,082,349	-52,940,687	8.6%		

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Glavni uvozni partneri Kosova u okviru CEFTA su Srbija, Makedonija i Albanija. Vrednost uvozna iz ove tri zemlje dostiže 910 miliona € ili 91% ukupnog uvoza iz bloka zemalja CEFTA-e.

U tabeli br. 9 prikazan je napredak uvoza iz zemalja CEFTA gde podaci pokazuju da je Srbija zabeležila najveći rast, u iznosu od 65.7 miliona € ili 21% više uvoza nego u 2021. godini.

Isto tako, Albanija i Makedonija su glavni uvozni partneri u opštim uvozima Kosova.

Tabela 9: Uvozi iz zemalja CEFTA (miliona, evra)

Država	Vrednost 2021.	Vrednost 2022.	Razlika 2022/2021.	↓↑%, 2022/21.	Ukupan udeo 2021. (%)	Ukupan udeo 2022. (%)	CEFTA udeo 2021. (%)	CEFTA udeo 2022. (%)
Albanija	266.9	255.9	-11.0	-4.1%	5.7%	4.5%	30%	25.6%
Bosna i Hercegovina	51.2	66.1	14.9	29.1%	1.1%	1.2%	6%	6.6%
Moldavija	0.3	0.5	0.2	91.3%	0.0%	0.0%	0%	0.0%
Crna Gora	25.1	24.1	-1.1	-4.2%	0.5%	0.4%	3%	2.4%
Makedonija	242.8	282.1	39.3	16.2%	5.2%	5.0%	27%	28.2%
Srbija	306.4	372.1	65.7	21.4%	6.5%	6.6%	34%	37.2%
Ukupno	892.6	1,000.7	108.1	12.1%	19.0%	17.7%	100%	100.0%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Za razliku od uvoza, izvozi u zemlje CEFTA nisu pretrpeli veliku promenu sa zemljama u koje je Kosovo izvozilo unutar ovog bloka. Makedonija ostaje glavni partner što se tiče izvoza tokom 2022. godine, gde je izvezeno oko 119 miliona € ili 36% ukupnog izvoza u CEFTA ili blizu 13% ukupnog izvoza Kosova. Takođe, drugi glavni partner u okviru CEFTA je Albanija, gde je izvezeno oko 102 miliona € ili 31% ukupnog izvoza sa CEFTA ili 11% ukupnog izvoza Kosova. Srbija osim što je jedan od glavnih uvoznih partnera, je i jedan od glavnih izvoznih partnera, kao izvozni partner je na 3. mestu u CEFTA bloku, gde je izvezeno oko 63 miliona € ili 19% ukupnog izvoza u CEFTA zemlje, kao i 6.8% učešće u ukupnom izvozu Kosova, (tabela 9).

Tabela 9: Izvozi u zemlje CEFTA (mil. evra)

Država	Vrednost 2021.	Vrednost 2022.	Razlika 2021/2022.	↓↑%, 2022/21.	Ukupan udeo 2021. (%)	Ukupan udeo 2022. (%)	CEFTA udeo 2021. (%)	CEFTA udeo 2022. (%)
Albanija	111.3	102.0	-9.4	-8.4%	14.7%	11.1%	40%	31%
Bosna & Hercegovina	11.2	11.4	0.1	0.9%	1.5%	1.2%	4%	3%
Moldavija	0.0	0.0	0.0	40.4%	0.0%	0.0%	0%	0%
Crna Gora	24.6	38.3	13.7	55.5%	3.3%	4.2%	9%	11%
Makedonija	87.0	119.1	32.1	36.9%	11.5%	12.9%	31%	36%
Srbija	44.3	62.9	18.6	42.1%	5.9%	6.8%	16%	19%
Ukupno CEFTA	278.4	333.6	55.1	19.8%	36.8%	36.2%	100%	100%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Tokom statističkih analiza, uglavnom fokusiranih na poljoprivredne proizvode, shvatilo se da i u 2022. godini imamo povećanje izvoza namenjeno CEFTA tržištima. Izveštaj o strukturi roba Kosova sa orijentacijom na ova tržišta pokazuje da 80% pripadaju industrijskim robama (neprehrambenim), i 20% pripadaju robama sa poljoprivrednim sastajcima, industrijskim, prehrambenim i pića (Tabela 10 i 11).

Tabela 10: Izvozi poljoprivrednih proizvoda u CEFTA, (2019-2022. u milionima evra)

Sekcije/Sektor poljoprivrednih proizvoda/Godina	2019.	2020.	2021.	2022.	↓↑, 2021/20.	↓↑, 2022/21.
Žive životinje, proizvodi životinjskog porekla	1.1	1.2	2.0	11.4	75%	466%
Biljni proizvodi	9.3	11.9	13.9	13.5	16%	-3%
Masti	0.7	1.1	1.4	3.5	25%	152%
Pripremljene hrane, pića i duvan	27.2	26.9	34.7	37.1	29%	7%
Ukupno	38.4	41.1	51.9	65.5	26%	26%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Što se tiče trgovinskog bilansa za poljoprivredne robe Kosovo-CEFTA, uvozi poljoprivrednih roba premašuju izvoze, što znači da bilans rezultira visokim trgovinskim deficitom. Tokom godina 2019 - 2022. bilo je povećanja poljoprivrednih izvoza (ukupno za poglavlja 0 - 24), varirajući od 26% do 35%. Poljoprivredne robe sa destinacijom zemalja CEFTA, zabeležili su rast u 2022. godini za 26% u odnosu na 2021. godinu, što je sličan rast i u 2021. godinu u poređenju na 2020. godinu (26%) dok rast za 35% u 2021. godinu u poređenju na 2019. godinu.

Biljni proizvodi i pripremljena hrana i pića ostaju značajan potencijal za povećanje nivoa izvoza. To pokazuje tabela br. 10 za izvoze prema kategorizaciji poljoprivrednih roba/sektori gde se vidi da imamo povećanje izvoza za biljne proizvode i sektor prehrambenih proizvoda i pića.

Pozivajući se tabeli br. 11, može se videti da osnovni metali i artikli od njih dominiraju kao proizvodi najviše izvezeni u zemljama CEFTA sa oko 130.3 miliona € u 2022. godini, sleđeni od mineralni proizvodi u vrednosti od 36.8 miliona €, kao i izvoz iz plastične industrije, guma i artikli od njih 26.3 miliona € izvoza.

Ukupan izvoz za industrijske proizvode u pravcu CEFTA je 268 miliona €, povećanje od 18% u odnosu na 2021. godinu.

Tabela 11: Izvozi industrijskih proizvoda u CEFTA, (2019 - 2022. u milionima evra)

Sektor industrijskih proizvoda / Godina	2019.	2020.	2021.	2022.	↓↑, 2022/19.	↓↑, 2022/21.
5 Mineralni proizvodi	15.37	11.26	20.8	36.8	139.4%	77.3%
6 Proizvodi hemijske industrije	4.96	6.31	7.7	8.2	64.5%	6.3%
7 Gumena plastika i artikli od nje	15.42	16.12	20.5	26.3	70.9%	28.7%
8 Koža i artikli od nje	2.47	2.01	3.9	3.1	23.9%	-20.9%
9 Drvo i artikli od drveta	1.97	1.72	3.6	5.4	175.1%	48.8%
10 Papir i artikli od papira	3.86	3.66	6.3	8.9	130.1%	41.2%
11 Tekstil i tekstilni artikli	2.3	3.09	3.6	4.1	80.4%	13.8%
12 Odeća za noge	0.48	0.91	0.9	0.8	65.5%	-14.0%
13 Umetnost od gipsanog kamena, proizvodi keramike, staklo	4.06	5.05	9.8	13.9	242.6%	41.9%
14 Biseri, drago kamenje, plemeniti metali	0	0.01	0.0	0.0	0.0%	-70.8%
15 Osnovni metali i artikli od njih	60.89	100.35	125.3	130.3	114.0%	4.0%
16 Mašine, mehanička i električna oprema	8.31	8.91	11.7	15.3	84.0%	30.3%
17 Transportna sredstva	1.34	1.97	1.9	2.5	85.5%	32.9%
18 Optički, medicinski, foto, muzički instrumenti itd.	0.12	0.28	0.2	0.4	201.2%	57.7%
19 Oružje i municija	0	0	0.0	0.0	0.0%	0.0%
20 Razni proizvedeni artikli	4.87	7.92	10.3	12.1	147.8%	17.1%
21 Umetnička dela	0	0.01	0.0	0.0	0.0%	-42.3%
Ukupno	126.4	169.57	226.5	268.0	112.0%	18.3%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

U tabeli br. 12 prikazan je trgovinski bilans za 2022. godinu između Kosova i zemalja CEFTA podeljen prema sekcijama, gde se trgovinski deficit primećuje gotovo u svim sektorima proizvoda, kao i onim poljoprivrednim takođe i onim industrijskim. Međutim, u sektoru kože i artikle od nje imamo pozitivan trgovinski bilans.

Tabela 12: Trgovinske razmene sa zemljama CEFTA 2022. (u milionima evra)

Sektor proizvoda/Pokazatelj	Izvoz	Uvoz	Trgovinski bilans
Žive životinje, proizvodi životinjskog porekla	11.4	28.9	-17.5
Biljni proizvodi	13.5	76.6	-63.1
Masti	3.5	27.8	-24.3
Pripremljene hrane, pića i duvan	37.1	180.9	-143.8
Mineralni proizvodi	36.8	212.8	-176.0
Proizvodi hemijske industrije	8.2	61.3	-53.1
Plastika, guma i artikli od njih	26.3	45.5	-19.1
Koža i artikli od nje	3.1	0.1	3.0
Drvo i artikli od drveta	5.4	34.5	-29.1
Papir i artikli od papira	8.9	27.0	-18.1
Tekstil i tekstilni artikli	4.1	4.3	-0.1
Odeća za noge	0.8	2.2	-1.4
Umetnost od gipsanog kamena, proizvodi keramike i staklo	13.9	25.5	-11.6
Biseri, drago kamenje, plemeniti metali	0.0	0.0	0.0
Osnovni metali i artikli od njih	130.3	222.1	-91.8
Mašine, mehanička i električna oprema	15.3	30.8	-15.5
Transportna sredstva	2.5	0.5	2.0
Optički, medicinski, foto, muzički instrumenti itd.	0.4	0.3	0.1
Oružje i municija	0.0	0.3	-0.3
Razni proizvedeni artikli	12.1	19.1	-7.0
Umetnička dela	0.0	0.2	-0.2
Ukupno	333.6	1,000.7	-667.1

Izvor: ASK izračunato od OTP.

- **Trgovina robom - izvozni i uvozni proizvodi**

Pristup u spoljna tržišta je ključna determinanta izvoznog učinka. Duboka regulatorna transformacija koja se dogodila u globalnom sistemu trgovine koji intenzivno promovise liberalizaciju trgovine, bilo na jednostrani način ili pregovaračkim, povećava hitnost za male zemlje da brzo poboljšaju svoje sposobnosti da bi bile u stanju da konkurišu na efektivan način na promenu trgovinskog okruženja.

U trenutnom trgovinskom okruženju zemlje će morati sve više da se takmiče na ravnopravnim osnovama uglavnom na osnovu produktivnosti, cene, kvaliteta i razlika u proizvodima. Odlučujući element koji objašnjava pozitivan učinak izvoza ili nedostatak njegovog uspeha jesu kapaciteti na strani ponude. To znači sposobnost jedne zemlje da proizvodi raznovrsne proizvode u potrebnim količinama da bi se postigla ekonomija stepena (obima) i ispune potražnje i sa odgovarajućim kvalitetom da se ispune tehnički i sanitarni zahtevi da bi se zadovoljio ukus potrošača. Takođe je evidentno da odlučujući faktor koji objašnjava slab učinak izvoza robe su ograničenja na strani ponude. Kosovo pati od hroničnog trgovinskog deficita robe, koji se povezuje sa ograničenjima na strani ponude.

Diversifikacija izvoza odražava stepen na koji se izvozi zemlje raspodeljuju kroz veliki broj proizvoda i/ili trgovinskih partnera. Ovo je suprotno od fokusa izvoza, gde je najveći fokus trgovine na dosta malom broju proizvoda i/ili trgovinskih partnera. Jedna zemlja ima raznovrsnije izvoze kada ima široku osnovu izvezenih proizvoda i trgovinskih partnera. Generalno, izvozi Kosova nisu bili raznovrsni i uglavnom su bili fokusirani na metalne i mineralne proizvode sa niskom dodatkom vrednošću, što je karakteristika slabe ekonomske strukture. Za mnogo i mnogo godina proizvodi iz kategorije osnovnih metala i minerala, bili su najviše izvezeni koji su sačinjavali od 70% sa prosekom 2010. - 2015. godina svih izvoza na nivou zemlje. U poređenju sa prosekom poslednjih godina, osnovni metali su zabeležili vidan pad. Ovo smanjenje je praćeno sa poboljšanjima proizvoda iz industrije plastike i prehrambene industrije koji su doprineli na izvoznu osnovu raspodeljenu nekako "ravnopravni" u poslednjim godinama, iako i dalje mnogo teži ka industrijama sa osnovom metala.

Vredi napomenuti da u apsolutnim izrazima izvozi, u svim poglavljima, zabeležili su pozitivnu godišnju stopu rasta (tabela: 17).

Kosovo je neto uvoznik poljoprivrednih proizvoda i održalo je trgovinski deficit u stalnom rastu. Stoga, iako su tokom godina proizvodne kompanije povećavale proizvodne sposobnosti na taj način i izvozne, istovremeno su se umnogostručile i uvozne robe. Međutim, gama robe proizvedene od kosovskih kompanija još uvek je ograničena, nije raspodeljena i prilično je homogena. Struktura izvoza generalno za niz godina bila je gotovo ista. Kao sektori sa izvoznim potencijalom smatraju se da je sektor metala, minerala, plastike, biljnih proizvoda, sektor prehrambene industrije itd. (Slika 6). Kako god, iz analize strukture roba prema vrsti najizvezenijeg proizvoda Kosova, shvatili smo da su podupirači i držači dušekova prednjači na top roba najviše izvezena. Njihova izvozna vrednost je prešla sa 26 miliona € koliko je bila u 2020. dostigla na 123.3 miliona € u 2021. i konačno u 2022. godini je prešla u

Slika 6. Top izvozni sektori 2022.

vrednosti od 134.9 miliona €. Njeno učešće u ukupnim izvozima Kosova na nivou proizvoda

je blizu 15%, povećanje za 9.4% uporedno 2021. godini. Električna energija ostaje jedan od proizvoda koji je najviše izvezen, gde je učešće u ukupnim izvozima Kosova blizu 7%, povećanje od 53.2 miliona €.

Tabela 13: Glavni izvezeni proizvodi na nivou ukupnih izvoza u milionima € (HS - 4)

Kod/Proizvod	2021.	2022.	Razlika	↓↑, 22/21.	Učešće 2022.
	Vrednost	Vrednost	Razlika	%	%
9404: Podupirači i držači dušekova	123.3	134.9	11.5	9.4%	14.7%
2716: Električna energija	10.0	63.2	53.2	529.5%	6.9%
3925: Građevinska oprema od plastike	29.6	49.6	20.0	67.5%	5.4%
7306: Cevi, cevovodi i drugi profili od železa i čelika	36.9	42.8	5.9	16.0%	4.7%
7204: Gvozdena vraćanja i otpadi	36.2	41.0	4.8	13.1%	4.5%
3921: Ploče, listovi, filmovi (folije), kristafi i druge trake, od plastike	13.7	28.1	14.4	105.0%	3.1%
9403: Ostali nameštaji i njihovi delovi	19.2	25.1	5.9	30.8%	2.7%
2202: Vode, uključujući mineralne i gazirane vode	21.4	24.4	3.0	14.1%	2.6%
3923: Artikli za držanje ili pakovanje robe, od plastike	15.9	19.2	3.3	20.9%	2.1%
7308: Strukture i delovi konstrukcija od železa ili čelika	11.4	19.2	7.7	67.7%	2.1%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Poslednjih godina imamo povećanje vrednosti izvoza za poljoprivredne proizvode i one agro-prerađivačke industrije. Međutim, Kosovo i dalje nastavlja da uvozi velike količine poljoprivrednih proizvoda, stoga je više nego potrebno da se smanji zavisnost ekonomije od uvoza kroz podsticanje domaće proizvodnje. Neovisno od nivoa rasta ne mnogo velikog izraženog u vrednostima, oni ostaju kao veliki izvori za proizvodnju, kao i potencijal ekonomskog rasta i održivosti.

Biljni proizvodi i industrijski prehrambeni proizvodi kao i pića ostaju značajan potencijal koji će pomoći u poboljšanju trgovinskog bilansa i povećanju konkurentskih prednosti. Kako god, Kosovo i dalje nastavlja da uvozi velike količine poljoprivrednih proizvoda, kao posledica, i potražnja za domaćom potrošnjom za prerađenim i neprerađenim poljoprivrednim proizvodima se uglavnom ispunjava od uvoze.

Pozivajući se na statističke podatke i njihovu analizu, cifre pokazuju da za kategoriju poljoprivrednih proizvoda imamo visok trgovinski deficit. Tokom 2022. godine, izvozi poljoprivrednih proizvoda se izračunavaju 118.9 miliona evra. Uvozi su zabeležili vrednost od 1 milijardu i 196 miliona evra.

Tabela 14: Izvozi poljoprivrednih proizvoda (u milionima €)

Sekcije/Godina	2020.	2021.	2022.	2022./2021.	↓↑, 2022./21.
Nazivi	Vrednost	Vrednost	Vrednost	Razlika	%
Žive životinje, proizvodi životinjskog porekla	1.29	2.2	11.6	9.4	424.8%
Biljni proizvodi	31.79	31.9	33.3	1.4	4.3%
Masti	1.43	1.7	4.5	2.8	167.0%
Pripremljene hrane, pića i duvan	43.56	57.7	69.6	11.8	20.5%
Ukupno	78.07	93.6	118.9	25.4	27.1%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Poljoprivredni proizvodi koji se klasifikuju u sektoru prehrambene industrije i pića kao i biljni proizvodi ostaju značajan potencijal za povećanje vrednosti proizvodnje u ovom kontekstu i nivoa izvoza, koji su zabeležili povećanje za čitavi niz godina. Izvoz proizvoda prehrambene industrije i pića zabeležio je rast za blizu 21% (ili za 11.8 miliona evra više), izvozi ove industrije dostižu iznos od 69.5 miliona evra (Tab. 14). Kategorije poljoprivrednih roba koje dominiraju sa većim postotkom izvoza prema ukupnim poljoprivrednim izvozima su: Vode,

mineralne i gazirane vode (21% od ukupnog izvoza poljoprivrednih roba) ili 2.6% učešće u ukupnim izvozima Kosova (Tab. 16).

Tabela 15: Ukupan izvoz poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, miliona €

Godina	2019.	2020.	2021.	2022.
Poljoprivredni proizvodi	65.5	78.1	93.6	118.9
Industrijski proizvodi	317.9	396.8	662.1	801.4

Tabela 16: Top 10 poljoprivrednih proizvoda najviše izvezeni miliona €

Godina	2021.	2022.	2022./21.	↓↑, 2022./21.	Učešće 2022.
Kod/Proizvod	Vredn ost €	Vredn ost €	Razlika €	%	%
2202: Vode, uključujući mineralne i gazirane vode	21.4	24.4	3.0	14.1%	2.6%
2203: Pivo napravljeno od slada	10.0	8.3	-1.7	-16.9%	0.9%
1602: Ostalo pripremljeno ili konzervirano meso, iznutrice mesa	3.1	6.7	3.5	113.9%	0.7%
0202: Govedina, smrznuta	0.2	5.3	5.1	2,508%	0.6%
0901: Kafa	3.9	5.2	1.2	31.8%	0.6%
0709: Mahunasto povrće	2.5	4.6	2.1	82.2%	0.5%
2204: Vino od svežeg grožđa	4.2	4.4	0.2	5.4%	0.5%
0810: Sveže jagode, maline, kupine, grožđe, kupine i ostalo voće	7.0	4.4	-2.6	-36.8%	0.5%
0811: Voće i orah	3.8	4.3	0.4	11.4%	0.5%
2005: Ostalo pripremljeno zelje (povrće)	3.2	4.2	1.0	31.3%	0.5%

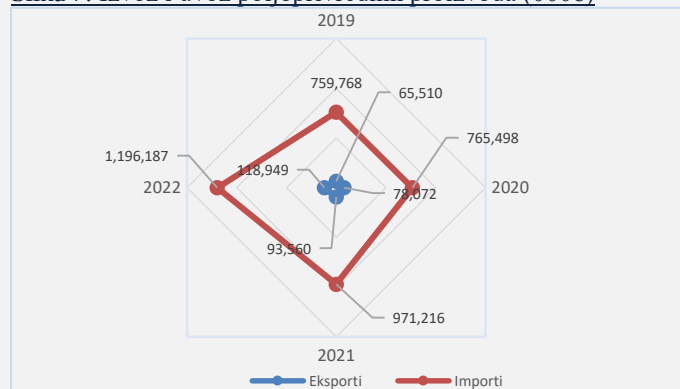
Izvor: ASK izračunato od OTP.

Sa poljoprivrednim proizvodima, Kosovo ima visok trgovinski deficit, što daje razumeti o široj strategiji za razvoj konkurencije u slobodnoj ekonomiji kao i napore za podizanje kvaliteta, promociju izvoza u kontekstu stvaranja uslova za podsticanje razvoja diversifikovane ekonomske osnove, sa visokom produktivnošću i dodatnom vrednošću.

Takođe, pozivajući se na 2022. godinu, statistički podaci pokazuju da poljoprivredni proizvodi predstavljaju 12% vrednosti ukupnih izvoza, dok uvozi poljoprivrednih proizvoda pokrivaju 21% ukupnih uvoza Kosova.

U pogledu sa ovim, domaće tržište za poljoprivredne proizvode je zavisno od uvoza i zbog toga trošimo milione evra godišnje.

Slika 7. Izvoz i uvoz poljoprivrednih proizvoda (000€)

Stanje uvoznog bilansa poljoprivrednih proizvoda odražava se na ekonomiju Kosova, utičući negativno na poljoprivredu, na industriju prerade hrane, stvaranju novih industrija i na druge proizvodne sektore. Prosečno, 55% poljoprivrednih proizvoda poreklom sa Kosova bili su orijentisani na tržišta regiona, odnosno na CEFTA. Izvezena količina je i dalje

relativno mala i u stanju su da obezbede samo mali deo potražnje van domaćeg tržišta za takvim proizvodima. Iz tog razloga, i potražnja za domaćom potrošnjom za prerađenim i neprerađenim poljoprivrednim proizvodima uglavnom se ispunjava od uvoze. Statistike za spoljnu trgovinu, pozivajući se na harmonizovani sistem - sekcije, pokazuju nam jasan pregled o strukturi izvoza i stanje proizvodnih sektora na Kosovo, za više pogledajte tabelu 17.

Tabela 17: Izvozi prema sekcijama 2021. – 2022. (miliona evra)

Godina	2021.	2022.	2022./2021.	↓↑, 2022./21.
Sektori	Vrednost	Vrednost	Razlika	%
1 Žive životinje, proizvodi životinjskog porekla	2.2	11.6	9.4	424.8%
2 Biljni proizvodi	31.9	33.3	1.4	4.3%
3 Masti	1.7	4.5	2.8	167.0%
4 Pripremljene hrane, pića i duvan	57.7	69.6	11.8	20.5%
5 Mineralni proizvodi	44.9	104.0	59.0	131.4%
6 Proizvodi hemijske industrije	17.6	20.4	2.8	15.9%
7 Gumena plastika i artikli od nje	80.4	127.9	47.4	59.0%
8 Koža i artikli od nje	7.8	9.4	1.6	21.1%
9 Drvo i artikli od drveta	10.2	15.6	5.4	52.4%
10 Papir i artikli od papira	7.6	11.2	3.6	47.9%
11 Tekstil i tekstilni artikli	25.7	31.6	5.8	22.6%
12 Odeća za noge	4.1	4.2	0.1	3.4%
13 Umetnost od gipsanog kamena, proizvodi keramike i staklo	19.2	30.4	11.2	58.2%
14 Biseri, drago kamenje, plemeniti metali itd.	3.9	9.0	5.0	127.7%
15 Osnovni metali i artikli od njih	244.2	212.7	-31.4	-12.9%
16 Mašine, mehanička i električna oprema	30.8	30.8	0.1	0.2%
17 Transportna sredstva	7.3	11.1	3.9	53.3%
18 Optički, medicinski, foto, muzički instrumenti itd.	1.4	3.1	1.7	118.0%
19 Oružje i municija	0.0	0.0	0.0	#DIV/0!
20 Razni proizvedeni artikli	156.8	179.7	23.0	14.6%
21 Umetnička dela	0.2	0.3	0.1	28.1%
Ukupno	755.7	920.4	164.7	21.8%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

U strukturi uvoznih roba, na nivou proizvoda, na top roba najviše uvezene prednjače naftna ulja. Njihova uvozna vrednost je prešla sa 385 mil. evra koliko je bila u 2021. na 686.9 mil. evra u 2022. Njihovo učešće u ukupnim uvozima Kosova je 12%, sleđeno od automobile, električna energija, čelične šipke, cigarete, vode, medikamenti itd. Tabela 18.

Tabela 18: Glavni uvezeni proizvodi na nivou ukupnih uvoza (miliona evra)

Godina	2021.	2022.	2022./21.	↓↑, 2022./ 21.	Učešće 2022, %
Kod/Proizvod	Vrednost	Vrednost	Razlika	%	%
2710: Naftna ulja	385.1	686.9	301.8	78.4%	12.2%
8703: Automobili i druga transportna sredstva	298.0	300.7	2.8	0.9%	5.3%
2716: Električna energija	114.0	218.2	104.2	91.3%	3.9%
7214: Ostale šipke i štapovi livenog gvožđa i čelika	130.1	158.4	28.3	21.7%	2.8%
2402: Puro, cigarete i cigarilosi	87.0	101.2	14.2	16.4%	1.8%
2202: Vode, uključujući mineralne i gazirane vode	81.1	94.2	13.1	16.2%	1.7%
3004: Medikamenti	85.6	79.8	-5.8	-6.7%	1.4%
0207: Meso i jestive iznutrice	54.6	77.8	23.3	42.6%	1.4%
1905: Hleb, torte, kolači, kolačići i drugi proizvodi	63.2	73.8	10.5	16.7%	1.3%
0102: Živa goveda	47.7	67.8	20.1	42.1%	1.2%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Tab.19: Uvoz poljoprivrednih proizvoda (miliona evra)

Godina	2021.	2022.	2022./2021.	↓↑, 2022./21.
Naziv \ Sekcije	Vrednost	Vrednost	Razlika	%
1 Žive životinje, proizvodi životinjskog porekla	198.6	280.2	81.6	41.1%
2 Biljni proizvodi	175.1	201.8	26.7	15.3%
3 Masti	41.6	61.1	19.5	46.9%
4 Pripremljene hrane, pića i duvan	556.0	653.1	97.1	17.5%
Ukupno	971.2	1,196.2	225.0	23.2%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

U pogledu sa poljoprivrednim robama, vredi napomenuti da u poslednjim godinama, iako imamo povećanje izvoza za poljoprivredne proizvode i one agro-prerađivačke industrije, Kosovo i dalje nastavlja da uvozi velike količine ovih proizvoda. Potražnja za domaću potrošnju za prerađenim i neprerađenim poljoprivrednim proizvodima uglavnom se ispunjava od uvoza. Pozivajući se na statističke podatke i njihovu analizu, cifre pokazuju da za kategoriju poljoprivrednih proizvoda imamo visok trgovinski deficit preko 1 milijardu evra.

Tab.20: Uvozi prema sekcijama 2021. - 2022. (miliona evra)

Godina	2021.	2022.	2022./2021.	↓↑, 2022./21.
Sekcije	Vrednost	Vrednost	Razlika	%
1 Žive životinje, proizvodi životinjskog porekla	199	280.2	81.6	41.1%
2 Biljni proizvodi	175	201.8	26.7	15.3%
3 Masti	42	61.1	19.5	46.9%
4 Pripremljene hrane, pića i duvan	556	653.1	97.1	17.5%
5 Mineralni proizvodi	629	1,045.5	416.1	66.1%
6 Proizvodi hemijske industrije	356	403.0	47.1	13.2%
7 Gumena plastika i artikli od nje	339	384.2	45.4	13.4%
8 Koža i artikli od nje	11	12.5	1.7	16.1%
9 Drvo i artikli od drveta	105	124.2	18.9	18.0%
10 Papir i artikli od papira	64	86.4	22.6	35.5%
11 Tekstil i tekstilni artikli	236	267.1	31.3	13.3%
12 Odeća za noge	45	53.9	9.2	20.6%
13 Umetnost od gipsanog kamena, proizvodi keramike i staklo	163	195.0	32.2	19.8%
14 Biseri, drago kamenje, plemeniti metali itd.	7	9.9	3.1	45.3%
15 Osnovni metali i artikli od njih	519	593.4	74.7	14.4%

16 Mašine, mehanička i električna oprema	598	624.8	26.6	4.4%
17 Transportna sredstva	451	409.7	-41.7	-9.2%
18 Optički, medicinski, foto, muzički instrumenti itd.	56	64.8	8.8	15.8%
19 Oružje i municija	6	17.9	12.4	222.6%
20 Razni proizvedeni artikli	126	146.3	19.8	15.7%
21 Umetnička dela	3	4.6	1.8	63.8%
Ukupno	4,684	5,359.2	955.2	20.4%

Izvor: ASK izračunato od OTP.

Dakle, kako pokazuju i analize prezentiranih podataka struktura uvoza je ostala približno ista sa prethodnim godinama. Uvozi nastavljaju da se dominiraju od sektor minerala (goriva, nafte i njenih proizvoda), sektor prehrambene industrije od mašina i oprema, vidi Tab. br. 20.

- **Globalna trgovina**

Za dobro ili zlo, mi sada živimo u svetu gde se reči "prekid lanca snabdevanja" sprovode na neverovatan broj pitanja koja pogađaju globalno tržište. Nedostatak hrane, opreme/drugih proizvoda, incidenti klimatskih katastrofa, politički nemiri, inflacija, tržište akcija sve se mogu na neki način povezati sa kontinuiranim pitanjima sa lancima globalnog snabdevanja.

Prema Izveštaju Svetske banke, rast globalne trgovine usporio se u drugoj polovini 2022. godine, zajedno sa pogoršanjem aktivnosti u glavnim ekonomijama. Slabljenje trgovine odrazilo je usporavanje globalne industrijske proizvodnje. Nakon smanjenja na 4 posto u 2022., rast globalne ekonomije očekuje se da se i dalje uspori na 1.6 posto u 2023. godinu, uglavnom odražavajući u slabljenje globalnih potražnji. Upravljanje trgovinom na globalnoj sceni takođe je zauzelo centralnu scenu u oblasti politike.

Trgovinski rat između Sjedinjenih Država (SAD) i Kine, osvetničke tarife, sankcije, inflacija, politička neodrživost, invazija Ukrajine od Rusije i Brexit - sve imaju implikacije na globalnu trgovinu. Naravno, neki od neposrednijih uticaja mogu se pratiti još od pandemije, ali druge političke inicijative kao Brexit obećavaju da će imati posledice koje će se protezati mnogo u budućnosti. Sankcije u vezi sa invazijom Ukrajine od Rusije uzdrmali su globalna tržišta nesigurnošću lanca snabdevanja i kolebanje (oscilacije) cena, paleći inflaciju i stresajući potrošače u čitavom svetu.

Zabrinutost u vezi sa raspoloživošću/snabdevanjem hranom zbog invazije Ukrajine rezultirala je sa brojnim zemljama koje su sprovele ograničenja izvoza hrane u 2022. godinu. Visoka globalna inflacija podstakla je i istovremena brza monetarna zaoštavanja.

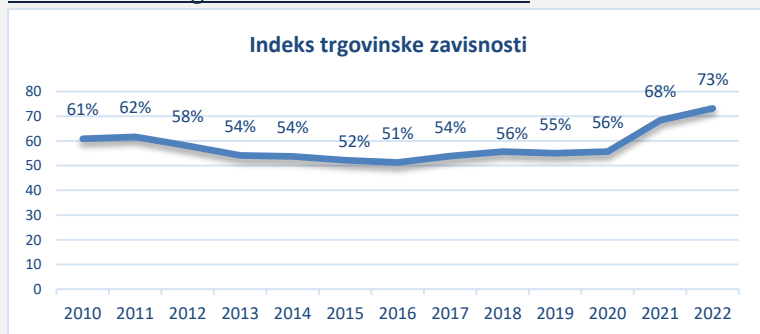
Ovo je uticalo na pogoršanje finansijskih uslova, posebno za manje tržišta u razvoju i kreditno sposobne ekonomije u razvoju. Rast u 2023. godini očekuje se da bude treći najslabiji u skoro tri decenije, pod senkom samo od globalnih recesija.

Potpuni oporavak od pandemijske recesije daleko je posebno na Tržištima u razvoju i ekonomijama u razvoju (EMDE), i perspektiva prihoda po glavi stanovnika posebno je podložna za zemlje pogođene od siromaštva.

• Indeks trgovinske zavisnosti

Relativni uticaj ekonomske krize na međunarodnu trgovinu može se posebno videti u poređenju izvoza i uvoza kao postotak bruto domaćeg proizvoda. Ukupna vrednost roba i usluga u međunarodnoj trgovini odražava integraciju zemalja u svetsku ekonomiju. Male zemlje, njihovi izvozi prednjače da budu u ograničenom broju sektora i njima je potrebno uvoziti (trebaju uvoziti) više roba i usluga nego veće zemlje da bi zadovoljile unutrašnju potražnju.

Slika 8: Indeks trgovinske zavisnosti 2010-2022.

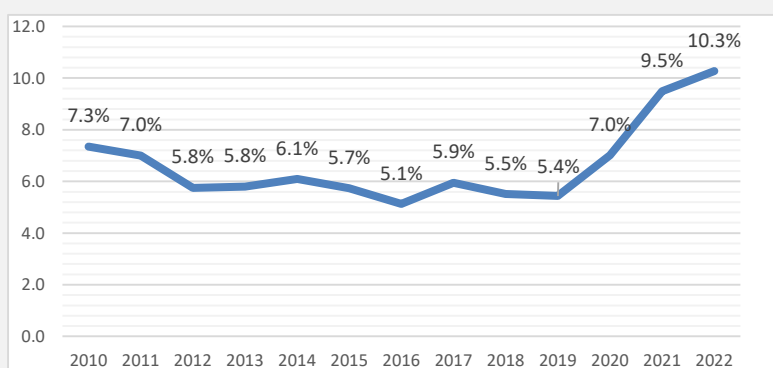

Iako mnoge zemlje pokušavaju diverzifikovati njihove izvoze, poljoprivreda i prirodni resursi još uvek predstavljaju veliki deo izvozne korpe mnogih zemalja u razvoju. Iz indeksa trgovinske zavisnosti, koji meri odnos trgovine sa vrednošću bruto

domaćeg proizvoda, daje pregled o stepenu otvorenosti zemlje u odnosu na svet. Sa slike 8 se može videti kako je povećanje trgovinskih razmena, dakle povećanje vrednosti uvoza i izvoza, posebno u 2021. i 2022. godinu, uticalo da ovaj pokazatelj ima promenu od proseka sa 54% za godine 2012-2020., na 68% u 2021. godini kao i 73% u 2022. godini. Međutim, vredni napomenuti da se ovde radi o izračunavanju vrednosti spoljne trgovine u odnosu na BDP, stoga rezultat ovog postotka obavezno je povezan sa povećanjem globalnih cena, odnosno sa uvoznom inflacijom.

Indeks tendencije izvoza

Slika 9: Indeks tendencije izvoza 2010.-2022.

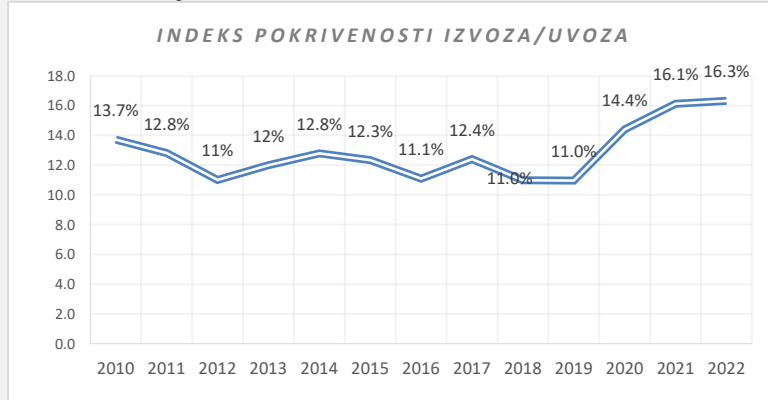
Trenutna situacija izvoza na Kosovu i visok trgovinski deficit odražavaju nizak nivo konkurencije na unutrašnjem i onom spoljnom tržištu, kao i nedostatak raznovrsnosti proizvoda. Izvezena roba čini oko 10.3% BDP-a (za više slika 9), i fokusirana su u sektorima sa komponentama niske dodane

vrednosti, posebno metalima i mineralima. Ova struktura predstavlja niz velikih problema za kosovsku ekonomiju. Ona pokazuje masivan nedostatak dugoročne održivosti, čineći je zavisnim od cene međunarodnog tržišta itd. Visok trgovinski deficit odražava nerazvijenu i usku osnovu domaće proizvodnje. Kompanije koje konkurišu na međunarodnim tržištima izložene su većoj konkurenciji za proizvode od spoljnih proizvođača. Ulazak na nova tržišta i pronalaženje potražnje za novim proizvodom ostaje izazov za domaći proizvodni sektor. Indeks tendencije izvoza pokazuje stepen oslanjanja domaćih proizvođača na strana tržišta. Veći indeks tendencije izvoza podrazumeva veću tendenciju domaćih proizvođača da izvoze

proizvod na strano tržište u poređenju na prodaju na domaćem tržištu. To takođe znači da postoji prihvaćenost vašeg proizvoda iz vaše zemlje na međunarodnim tržištima.

Indeks pokrivenosti izvoza/uvoza

Slika 11: Indeks pokrivenosti izvoza/uvoza 2010. - 2022.

Budući da je glavni razlog za uvoz proizvoda ispunjavanje potražnje za robom koja se ne može proizvesti u zemlji, stoga uvozi se šira kategorija robe jer je domaća proizvodnja limitirana.

Dok je rast cena usledila bez diskusije vidljiv efekat na cifre spoljne trgovine, kako u izvozu tako i u uvozu, sa druge strane,

prema podacima, stopa pokrivenosti, dakle težina koju izvozi zauzimaju prema uvozima u godini globalne krize 2022. je 16.3%. Kosovo uvozi mnogo više nego što izvozi, napredak ove pojave od 2010. - 2022. godine je prikazan na slici 11.

Mogućnost da se smanji trgovinski deficit i njegov uticaj na BDP je veoma ograničena.

- **Strukturne prepreke**

Evidentno je da održivi i rastući deficit trgovine robom predstavlja veliki izazov za ekonomiju Kosova. Stabilnost i stepen preživljavanja izvoza Kosova, kako na nivou proizvoda tako i firme, je dosta slaba. Da bi diversifikacija izvoza bila uspešna, treba da bude održiva uključenost novih proizvoda u izvozni paket. Nedostatak saradnje između domaćih i regionalnih snabdevača zaustavlja stvaranje veza između međunarodnih kompanija.

Eventualna integracija kosovskih snabdevača inputa u regionalnim lancima snabdevanja stvorila bi efekte vertikalnog rasprostiranja. Ograničenja u infrastrukturu kvaliteta i sposobnosti za administriranje sanitarnih i fitosanitarnih mera, tehničke barijere u trgovini, ograničena integracija u lancu vrednosti su definirajući elementi koji ograničavaju mogućnosti trgovine Kosova.

Nedostatak podataka o tržištu, nedostaju institucionalizovani izvori, koji pružaju sistematske, pouzdane i dostižne informacije u vezi sa tržištem. Globalno, čitava proizvodna industrija se menja, mnoge razvijene zemlje i uglavnom one sa velikim ekonomijama, biće odrednice koraka koje se trebaju preduzeti ka budućnosti digitalne tehnologije, tako da će digitalizacija i transformacione industrije takođe uticati i na kosovsku industriju.